

Ks. JERZY MYSZOR
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Teologiczny

BIOGRAFIA KANDYDATA NA BISKUPA: JERZY STROBA – KAPŁAN DIECEZJI KATOWICKIEJ (1942–1958)

THE BIOGRAPHY OF A CANDIDATE FOR BISHOP:
JERZY STROBA – THE PRIEST OF THE DIOCESE OF KATOWICE
(1942–1958)¹

ABSTRACT:

W artykule autor omawia jedną z typowych biografii kandydata na biskupa na przykładzie ks. Jerzego Stroby, sufragana dla archidiecezji gnieźnieńskiej, a faktycznie sufragana w ordynariacie gorzowskim u boku bp. Wilhelma Pluty. Biografia ma układ chronologiczny i prezentuje śląskiego duchownego, który święcenia kapłańskie przyjął w czasie wojny z rąk kard. Adolfa Bertrama, a po zakończeniu wojny pracował na różnych stanowiskach w diecezji katowickiej. W 1958 r. został skierowany do pomocy innemu śląskiemu biskupowi, Wilhelmowi Plucie, rządcy w ordynariacie gorzowskim, który w 1967 r. stał się administracją apostolską, a w 1972 r. został podniesiony do rangi diecezji. Autor stawia także hipotezy na temat okoliczności wyboru i nominowania Stroby na biskupa.

In the article, the author discusses one of the typical biographies of a candidate for bishop, whom Jerzy Stroba nominally was - the suffragan for the Archdiocese of Gniezno, or in fact, the suffragan in the Gorzów Ordinariate, alongside Bishop Wilhelm Pluta. The biography has a chronological order and presents the Silesian clergyman who was ordained as a priest by Cardinal Adolf Bertram, during the war, and who worked in various positions in the Katowice diocese, after the end of the war. In 1958, he was assigned to help another Silesian bishop, Wilhelm Pluta, the governor of the Gorzów Ordinariate, which became the apostolic administration in 1967 and next it was elevated to the rank of a diocese in 1972. What is more, the author puts forward hypotheses on the circumstances of the election and nomination of Stroba as bishop.

Obsadę biskupstw w Kościele polskim po zakończeniu II wojny światowej regulował faktycznie konkordat zawarty między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską w 1925 r., mimo że formalnie został on zerwany przez rząd lubelski,

¹ Zmieniony i rozbudowany tekst referatu wygłoszonego na konferencji naukowej poświęconej arcybiskupowi Jerzemu Stobie: *Arcypasterz czasów przełomu. Arcybiskup Jerzy Stroba 1919–1999*, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu we współpracy z Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu i Muzeum Archidiecezjalnym, Poznań, 30 XI 2013 r.

jak chcą niektórzy historycy i prawnicy, lub – jak twierdzą inni, stracił ważność z uwagi na wydarzenia związane z nominacją na administratora apostolskiego w diecezji chełmińskiej bp. K.M. Spletta w grudniu 1939 r. oraz nominacją Hilariusza Breitingera administratorem apostolskim z jurysdykcją dla Niemców na obszarze archidiecezji prymasowskiej². W okresie międzywojennym decydujący głos w procesie wyłaniania biskupów Polsce należał do nuncjusza. Po zakończeniu II wojny światowej, z uwagi na zerwanie konkordatu, rolę głównego przedstawiciela Stolicy Apostolskiej odgrywał prymas Polski, w pierw August Hlond, a po nim kard. Stefan Wyszyński. Jak wynika z prywatnych zapisków abp. Józefa Gawliny, pewne kandydatury biskupów polskich (Paweł Latusek) konsultowane były z nim bezpośrednio, co więcej, niektórzy duchowni szukali protekcji w zdobyciu biskupstwa u bardzo wpływowego w Rzymie biskupa, jakim był Józef Gawlina – protektor Polonii na świecie, zaufany człowiek papieża Piusa XII oraz jego następcy Jana XXIII³.

Wybory na stanowisko biskupa w Kościele polskim rządzą się własnymi prawami, określonymi kanonami prawa kanonicznego i tradycją. Niewymiernymi kryteriami są zapewne przymioty osobowościowe przyszłego biskupa. Kto je oceniał i na podstawie jakich przesłanek? Przyjrzyjmy się sylwetce Jerzego Stroby, jednego z czołowych biskupów w Polsce po II wojnie światowej, metropolity gnieźnieńskiego i poznańskiego. Charakterystyka jego osobowości, cechy charakteru, praca w Kościele pośrednio mogą wskazywać na kryteria, jakie stosowano przy ocenie i typowaniu kandydata do biskupstwa.

1. Jerzy Stroba – w drodze do kapłaństwa

Jednym z kandydatów do godności biskupiej stał się katowicki duchowny – Jerzy Stroba, przyszły sufragan gorzowski, metropolita archidiecezji poznańskiej. Urodził się w Świętochłowicach, w rodzinie Franciszka i Wiktorii z d. Wiechuła – 17 grudnia 1919 r. Świętochłowice przeszły typową ewolucję w wieku urbanizacji i industrializacji Górnego Śląska; od wsi do przemysłowego miasta. Ojciec ks. Stroby pracował jako monter w Hucie Florian w Świętochłowicach, która została założona w 1828 r. przez hrabiego Karola Łazarza Henckel von Donnersmarck z linii ewangelickiej. Wówczas nosiła nazwę „Bethlen-Falva”. W międzyczasie uległa licznym przekształceniom, przechodziła z rąk do rąk, by wreszcie w 1929 r. wraz z innymi zakładami wejść w skład Katowickiej Spółki Akcyjnej dla Górnictwa i Hutnictwa. Mieszkańcy Świętochłowic w tym okresie to również typowe dla Górnego Śląska pomieszanie miejscowych z napływowymi, pochodzącymi z sąsiadujących wsi oraz przybyszów z przeludnionych powiatów południowych i zachodnich Górnego Śląska. Cechowało ich gorące przywiązanie do Kościoła, przejawiające się w regularnych praktykach, uczestnictwie w życiu Kościoła,

² J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997, s. 65-64, 88-93.

³ J. Gawlina, *Cum Deo. Dziennik 1959-1964*, oprac. J. Myszor, Katowice 2022, s. 176 i n.

które wówczas uwidoczniło się w bractwach i stowarzyszeniach. W momencie przełomowym dla Górnego Śląska, jakim były powstanie i plebiscyt, mieszkańcy Świętochłowic w 60 procentach opowiedzieli się po stronie polskiej⁴.

W 1929 r. Jerzy Stroba przystąpił do I komunii św. oraz do sakramentu bierzmowania. W 1929 r. wstąpił do Gimnazjum Neoklasycznego w Chorzowie, 26 maja 1937 r. zdał egzamin maturalny⁵. Trzy tygodnie później złożył podanie o przyjęcie do Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Wraz z podaniem została załączona opinia proboszcza świętochłowickiego ks. Wiktora Otręby⁶. Ks. Wiktor Otręba⁷ zarządzał parafią od 1923 r. Był zacnym kapłanem, bardzo dobrze zorganizowanym, ze smykałką do spraw ekonomicznych. Jego zdolności organizatorskie szybko dostrzeżono w kurii katowickiej. Po zakupie przez kurię katowicką zameczku w Kokoszycach właśnie jemu powierzono jego zarząd i przekształcenie go w ośrodek rekolekcyjny. Po powołaniu przez bp. Adamskiego w 1935 r. Rady Rekolekcyjnej jednym z jej najbardziej aktywnych członków stał się właśnie ks. Otręba⁸. On też bardzo przyczynił się do rozpropagowania tego domu i kursów rekolekcji zamkniętych na całą diecezję. List polecający ks. Strobie pisał więc doświadczony i zaufany duszpasterz. Ks. Otręba napisał o Strobie: „to jeden z najlepszych młodzieńców, bez przesady, że jest cudownym człowiekiem, który już w ochronce zbudował parafian swoimi występami. Prowadził zawsze świątobliwe życie. Jest także nadzwyczaj uzdolniony i złożył maturę. Jego rodzice i rodzeństwo są wzorowymi ludźmi (...) Mam mocne przekonanie, że Stroba stanie się chlubą seminarium”⁹.

Może nie w tak entuzjastycznym tonie, ale również bardzo pozytywnie pisał o nim katecheta gimnazjalny w Chorzowie, ks. Jan Skowronek¹⁰: „Petent jest jednym z dwóch poważnych i wysoko moralnie postawionych naszych tegorocznych maturzystów. Petent jest organizatorem w gimnazjum. W gimnazjum bardzo dobrze prowadził harcerstwo. Ma tylko jedną wadę – wadę wymowy. Jest to wada dość niezrozumiała, gdyż wśród kolegów radzi sobie doskonale, a nawet udziela się na scenie – gdzie odgrywa główne role. Posłałem go do Wilczewskiego¹¹, który już z nim pracuje. Po usunięciu tej wady Stroba stanie się cennym nabytkiem seminarium, jako człowiek bardzo zdolny i bardzo szlachetny”¹².

⁴ H. Olszar, *Rozwój sieci parafialnej na terytorium Świętochłowic*, Rocznik Świętochłowicki t. II, red. J. Myszor, Świętochłowice 2000, s. 11-12.

⁵ AAKat, Akta Personalne (Georg Stroba vol. I 1942-2005) [dalej: AAKat, AP GS].

⁶ AAKat, AP GS, L.dz. 281, 18 VI 37.

⁷ *Otręba Wiktor (1882-1948), Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922-2008*, red. J. Myszor, Katowice 2009 [dalej: SBDK], s. 292.

⁸ AAKat, KA III 420, 1D. 441-28, 440-28, k. 68.

⁹ AAKat, AP GS, Ks. Otręba do Rektora seminarium, Świętochłowice 19 VI 1937.

¹⁰ *Skowronek Jan (1910-1974)*, SBDK, s. 358-359.

¹¹ *Wilczewski Stanisław (1886-1980)*, SBDK, s. 439.

¹² AAKat, AP GS, Świadcstwo moralności – Jerzego Stroby wystawione przez ks. Jana Skowronka 25 VI 1937 r.

Ojciec kandydata – Franciszek Stroba – zobowiązał się do opłacenia regularnie należności miesięcznych za studia i pobyt w seminarium¹³. Jerzy Stroba został przyjęty jednak pod warunkiem, że pozbędzie się wady wymowy. Powinien więc przejść odpowiednią kurację i ponownie zgłosić się do seminarium. Jerzy Stroba wrócił do domu, podjął pracę zarobkową i wskazaną kurację u wybitnego logopedy, ks. prof. Stanisława Wilczewskiego. Po roku mozolnych ćwiczeń ponownie zapukał do drzwi seminarium w Krakowie. 17 września 1938 r. ks. Otręba po raz kolejny w krótkim liście polecił go do seminarium¹⁴.

2. W seminarium duchownym w Krakowie i Widnawie

Studenci katowiccy przygotowywali się do kapłaństwa nie w Katowicach, lecz w Krakowie. Tam od 1922 r., w pierw pod okiem jezuitów, następnie wychowawców wywodzących się z księży diecezjalnych, a od 1935 r. pod okiem nauczycieli ze zgromadzenia Księży Misjonarzy przyszli księża przygotowywali się do kapłaństwa. Gmach seminarium mieścił się przy alei 3 Maja, wystarczyło przejść ulicę, by znaleźć się w czytelni Biblioteki Jagiellońskiej. Studium teologiczne odbywali na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Na Wydziale Teologicznym wykładali wówczas wybitni profesorowie, m.in.: ks. prof. Konstanty Michalski, swego czasu rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego (proseminarium z *Summy teologicznej*, metafizyka, historia filozofii i psychologia), ks. prof. Jan Salamucha (logika, krytyka poznania, kosmologia), abp Michał Godlewski (historia Kościoła) oraz ks. prof. Władysław Wicher (teologia moralna). Podczas kolokwium z metafizyki u ks. prof. K. Michalskiego jedynie J. Stroba odpowiadał w sposób zadowolający profesora – jak wspominał po latach jego seminaryjny kolega Franciszek Grudniok¹⁵.

Na początku drugiego roku studiów Stroby, to jest w 1939 r., wybuchła wojna. Alumni już nie wrócili do Krakowa, a bp Stanisław Adamski zaczął szukać wśród biskupów polskich, austriackich i niemieckich seminarium duchownego, gdzie bez inkardynacji do obcej diecezji mogli kontynuować studia teologiczne. Najbliższym takim miejscem było seminarium duchowne w Widnawie¹⁶. Seminarium duchowne w Widnawie oddane zostało do użytku w 1902 r. i przeznaczone było dla kleryków wrocławskich pochodzących z austriackiej części diecezji wrocławskiej. Posiadało własne grono profesorskie i wychowawców, jednakże jurysdykcję nad nim sprawował biskup wrocławski. Miało charakter międzynarodowy; w czasie wojny przyjęło 21 alumnow, w tym 9 Polaków, 4 Czechów, 8 Niemców. Kandydaci do kapłaństwa naukę pobierali głównie w języku łacińskim,

¹³ AAKat. AP GS, Franciszek Stroba 6 VI 1937.

¹⁴ AAKat. AP GS, Opinia ks. W. Otręby, 17 IX 1938 l.dz. 399/38.

¹⁵ J. Dziwoki, *Arcybiskup Jerzy Stroba (1919-1999)*, Rocznik Świętochłowski, t. II, red. J. Myszor, Świętochłowice 2000, s. 165.

¹⁶ AAKat. AP GS, Franz Strzyz, Bescheinigung 21 III 1940, VT II 559/40.

a dogmatykę, etykę i prawo kanoniczne po niemiecku. Na terenie uczelni posługiwano się również językiem polskim i czeskim, gdyż według nakazu kard. Georga Koppa kapłani śląscy powinni znać polski, czeski i niemiecki. W Widnawie odbywało się studium teologiczne, a święcenia, zarówno niższe, jak i wyższe, przyjmowane były we Wrocławiu. Rektorem seminarium duchownego był w tym czasie ks. Paul Kirchner, a dyrektorem studium, czyli odpowiedzialnym za wykształcenie teologiczne, był ks. prof. dr Erich Kleineidam, który do Widnawy przeniesiony został z Wrocławia. Grono profesorów związane było z generalnym wikariatem w Cieszynie, niektórzy z nich, poza czeskim i niemieckim, znali również język polski. Egzamin przy milczącej akceptacji ze strony egzaminatorów studenci katowicy składali w języku polskim¹⁷.

W sierpniu 1940 r. budynek seminarium w Widnawie wynajęła armia niemiecka, gdzie przez dwa lata znajdował się obóz jeniecki dla francuskich oficerów, a następnie szpital. Alumni i klerycy przenieśli się do klasztoru Sióstr Boromeuszek. Seminarium zakończyło swoją działalność w 1945 r. Wcześniej, w 1944 r., budynek spłonął, a tuż po wojnie znajdowały się w nim magazyn, szkoła czechosłowackich kolei, a następnie, opuszczony, uległ dewastacji¹⁸.

16 lutego 1940 r. kleryk Stroba, skierowany przez ówczesnego wikariusza generalnego diecezji katowickiej ks. Franciszka Strzyżę (Franz Strzyż)¹⁹, rozpoczął studia w Widnawie. Pod koniec roku, 21 grudnia 1940 r., bp Adamski wyraził zgodę na udzielenie klerykowi Strobie tonsury i święceń niższych²⁰. Każdy teolog musiał płacić miesięcznie 50 RM. Był to stosunkowo duży wydatek, ale okazało się, że w diecezji katowickiej znalazł się jakiś dobroczyńca, który chciał płacić czesne katowickim studentom. Ówczesny rządca diecezji – wikariusz generalny diecezji ks. Franz Strzyż – poinformował kard. Bertrama, iż przyjmuje do wiadomości zasady finansowania i opinię na temat kleryka Stroby, ponadto prosił o udzielenie mu święceń subdiakonatu i diakonatu²¹.

Ks. dr Erich Kleineidam, widząc braki językowe u studentów katowickich, wprowadził w seminarium ćwiczenia o charakterze proseminarium, na których wybrana grupa studentów analizowała piśmiennictwo religijne w języku czeskim, polskim i niemieckim. Zwrócił uwagę na kilku studentów katowickich: Rudolfa Zielasko²², Jerzego Strobę i Jerzego Pawlika²³, z którymi przez cały rok prowadził

¹⁷ J. Pawlik, *Wspomnienia o seminarium duchownym*, w: *Świat wewnętrznej dostojności. Studia i rozprawy*, Katowice 1999, s. 22-34.

¹⁸ J. Szymik, *Dawne Seminarium Duchowne w Widnawie*, w: *Kalendarz Śląski 1997*, Czeski Cieszyn 1996, s. 138-140.

¹⁹ Franz Strzyż (1876–1942), wikariusz generalny diecezji katowickiej od 8 I 1940-3 VI 1942, SBDK, s. 384-385.

²⁰ AAKat. AP GS, Bp Adamski, pismo z dnia 21 XII 1940, VT II 650/40.

²¹ AAKat. AP GS, Strzyż do Bertrama, pismo z dnia 4 VI 1942 VT II 821/41.

²² S. Cichy, (biogram) Rudolf Zielasko (1919–1987), liturgista, ojciec duchowny w śląskim seminarium w Krakowie w l. 1954–1960, zmarł w Wiedniu 13 II 1987 – *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 482.

²³ J. Pawlik (1919–2000), krajowy referent duszpasterstwa młodzieży żeńskiej, delegat KEP ds. duszpasterstwa Polaków w krajach bloku wschodniego – *Pawlik Jerzy*, w: *Piekarzanie. Leksykon*

seminarium, biorąc jako temat traktat św. Augustyna *De ordine*. W aktach personalnych ks. Stroby zachowała się również prośba skierowana do ks. Kleineidama o zezwolenie na lekturę dzieła Nietzschego *Also sprach Zarathustra*, które miało być omawiane na proseminarium. Wikariusz generalny udzielił takiego zezwolenia na czas określony, czyli na czas studiów w Widnawie²⁴. Ks. Stroba już jako neoprezbiter powrócił do tego problemu. Zwrócił się do ówczesnego rządcy diecezji katowickiej, ks. Franciszka Woźnicy (Franz Wosnitza), o zezwolenie na czytanie dzieł Nietzschego będących na indeksie – bez ograniczeń²⁵. Woźnica udzielił zezwolenia, ale tylko do 31 grudnia 1944 r., następnie jednak przedłużył je do grudnia 1946 r.²⁶

W 1940 r., w czasie pobytu w Widnawie nastąpiły wydarzenia, które mogły pociągnąć za sobą tragiczne skutki. Grupa alumnów diecezji katowickiej zorganizowała w jednym z pokoi mieszkalnych w seminarium z okazji 3 maja wprowadzie cichą, ale wymowną akademię okolicznościową, związaną z uroczystością Matki Bożej Królowej Korony Polskiej, ewidentnie traktowaną jako święto narodowe. Pierwsza część uroczystości odbyła się w pokoju alumna Franciszka Jastrzębskiego²⁷, a kontynuowano ją w auli seminaryjnej przy akompaniamencie fortepianu, za którym zasiadł alumn Romuald Rak²⁸. Głośne śpiewy w języku polskim władze seminaryjne wzięły jeśli nie za prowokację, to co najmniej za przejaw bezmyślności. W konsekwencji wszyscy śląscy klerycy zostali karnie relegowani z seminarium. Biskup Adamski napisał w tej sprawie specjalny list do kard. Bertrama, w którym nie próbując usprawiedliwiać studentów, dziękował za wyciszenie całej sprawy. Jednocześnie zapewnił, że wszyscy uczestnicy wydarzeń zostali skarceni. Zapewnił, że po powtórnym przyjęciu dostosują się w pełni do wymagań stawianych w seminarium²⁹. Nie wszyscy wrócili. Część udała się do różnych seminarium europejskich i polskich na terenie Generalnej Guberni. Główny sprawca całego zamieszania – ks. Franciszek Jastrzębski – ukończył seminarium i otrzymał święcenia kapłańskie w Salzburgu.

---

mieszkańców Piekar Śląskich, red. H. Gawlik, J. Grajewska-Wróbel, L. Wostal, Z. Bogacki, Piekary Śląskie 2010, s. 182-184.

²⁴ AAKat. AP GS, Kleineidam do Wikariusza Generalnego 10 X 1942, VT II 860.

²⁵ AAKat. AP GS, Stroba do Wosnitzy, 9 VI 1943, VT II 958; 860.

²⁶ AAKat. AP GS, Wosnitza do Stroby 26 XII 1944, nr GS 64-12.

²⁷ Jastrzębski Franciszek (1916–2002), właśc. Wilhelm Hermann, święcenia kapłańskie w Salzburgu 8 III 1941, duszpasterz harcerzy, wicerektor śląskiego seminarium duchownego w Krakowie (kurs wstępny w Tarnowskich Górach w l. 1957–1962), proboszcz parafii NMP Królowej Pokoju w Tarnowskich Górach 1978–1987 – SBDAK, s. 134.

²⁸ Romuald Rak (1920–2003), liturgista, pastoralista, wykładowca w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim od 1959 r. – SBDAK, s. 330-331.

²⁹ J. Myszor, *Die Beziehungen zwischen Kardinal Bertram und dem Kattowitzer Bischof Adamski während des Zweiten Weltkrieges 1939–1941*, Archiv für schlesische Kirchengeschichte Bd 54: 1966, s. 177-196; J. Pawlik, *Wspomnienia o seminarium duchownym*, s. 32.

3. Pierwsze lata kapłaństwa

Kleryk Stroba przyjął święcenia subdiakonatu 29 czerwca 1942 r., a miesiąc później – diakonatu. Z uwagi na warunki wojenne rocznik Stroby święcenia kapłańskie miał przyjąć 19 lub 20 grudnia 1942 r. W tym dniu Jerzy Stroba nie miał jeszcze skończonego 24 roku życia, stąd poprosił o dyspensę od wieku, brakowało mu bowiem aż 12 miesięcy³⁰. Na podstawie posiadanych pełnomocnictw ks. Franciszek Woźnica³¹, następcą na stanowisku wikariusza generalnego po śmierci ks. Strzyża, udzielił Strobie dyspensy od wieku³². Święcenia kapłańskie przyjął 19 XII 1942 r.³³ Główną przyczyną wcześniejszej daty święceń kapłańskich była groźba zaciągu do wojska niemieckiego. Tu należy się chwilę zatrzymać. Pierwszy wikariusz generalny w czasie okupacji, ks. Franciszek Strzyż, który rządził faktycznie diecezją, gdyż bp Adamski znajdował się w areszcie domowym, nakazał alumnom katowickim złożenie deklaracji o wpisie na volkslistę. Alumni katowicy złożyli taką deklarację, ale konsekwencją wpisu była groźba zaciągu do Wehrmachtu. W tej sytuacji wikariusz generalny przyspieszył święcenia subdiakonatu, które zwalniały ze służby liniowej w wojsku, natomiast w najgorszym przypadku po wcieleniu do wojska subdiakon służył w nim w formacjach sanitarnych³⁴. Drugim sposobem ochrony przed służbą w Wehrmachcie, często stosowanym w diecezji, było powoływanie samodzielnych placówek duszpasterskich i przydzielanie ich zagrożonym Wehrmachtem młodym księżom. Mając już tę wiedzę, zaczynamy rozumieć, dlaczego ks. Stroba otrzymał święcenia rok wcześniej, to jest przed ukończeniem studiów teologicznych. Neoprezbiterzy powrócili do Widnawy po zimowych wakacjach 1942 r. i kontynuowali naukę do połowy 1943 r. Egzamin końcowy studiów teologicznych odbył się 1 lipca 1943 r. i składał się on z prac pisemnych oraz egzaminów ustnych z następujących przedmiotów: teologii pastoralnej, katechetyki, homiletyki, teologii moralnej, liturgii, etyki, rubryk i śpiewu. Ks. Jerzy Stroba aż pięć z nich zdał z notą bardzo dobrą, pozostałe trzy z dobrą³⁵.

W końcowej opinii o Strobie ks. rektor Kirchner pisze, że jego zdolności można ocenić co najmniej jako dobre. Zaliczył go do intelektualistów, co było widoczne w czasie egzaminów. Interesuje się nauką, jak zauważył rektor, najnowszymi teologicznymi i religijnymi publikacjami. Ponadto Stroba zdradzał zainteresowanie historią sztuki. Wydaje się, że należało brać pod uwagę potrzebę wysłania go na dalsze studia. Rektor stwierdzał, że wykazuje duże zainteresowania

³⁰ AAKat. AP GS, Stroba do Wosnitzy 20 X 1942, VT II 875.

³¹ Franciszek Woźnica (Franz Wosnitza) (1902–1979), wikariusz generalny diecezji katowickiej, po wygnaniu biskupów katowickich rządca diecezji w okresie 9 V 1942–styczeń 1945, SBDK s. 452-453.

³² AAKat. AP GS, Wosnitza do Regensa w Weidenau 7 XII 1942, VT II 875/42.

³³ AAKat. AP Theologen 1942/43 [dot. Stroby].

³⁴ Zgodnie z zarządzeniem OKW WAE-E(Ia) Nr 36861/43 vom 22 X 1943, AAKat. AP GS [Karta wojskowa] sygn. 264/44.

³⁵ AAKat. AP GS, Schlussprüfung des Theologen Stroba Georg. Kirchner do Kurii w Katowicach [Woźnicy] 18 VII 1943.

duszpasterstwem, szuka nowych dróg, potrafi stawiać pytania, a jego koledzy również dostrzegają i doceniają jego zdolności intelektualne i pilność. Wyrażał niepokój, że w razie przeciążenie pracą jego zdrowie może być wystawione na poważną próbę. Wynikało to z tego, iż w większości przypadków wkładał do powierzonego mu zadania więcej sił i energii niż jego rówieśnicy. Reasumując: charakter bez zarzutu. Solidna pobożność, dobra wiedza, dobra zewnętrzna powierzchowność i obejście³⁶.

Już w kwietniu 1943 r. wikariusz generalny Franciszek Woźnica skierował ks. J. Strobę na pierwsze zastępstwa duszpasterskie w charakterze wikarego najpierw do parafii Wniebowzięcia NMP w Chorzowie Batorym (od 3 do 22 IV 1943 r.), a następnie do Piekar Śląskich (od 12 do 30 IV 1943 r.) i Grodziska w dekanacie skoczowski (od 7 do 16 VII 1943 r.). Natomiast po skończonych studiach teologicznych został skierowany na stałą placówkę duszpasterską do kościoła pw. św. Marii Magdaleny w Chorzowie (17 VII 1943).

Po zakończeniu okupacji, powrocie biskupów katowickich z wygnania katowicka kuria skierowała go 17 marca 1945 r. na stanowisko katechety w Państwowym Gimnazjum Koedukacyjnym w Nowej Wsi, a od 18 maja 1945 r. został katechetą w Państwowym Gimnazjum Koedukacyjnym w Pszczynie³⁷. Na wniosek Komendy Śląsko-Dąbrowskiej Chorągwi Harcerzy i Harcerki Związku Harcerstwa Polskiego i w porozumieniu z kapelanem chorągwi, ks. W. Hermannem (Jastrzębskim), bp S. Adamski mianował ks. J. Strobę kapelanem hufca w Pszczynie³⁸. 9 września 1946 r. został przeniesiony na stanowisko etatowego nauczyciela religii w Miejskim Gimnazjum Żeńskim w Katowicach³⁹. W październiku tegoż roku otrzymał nominację na moderatora Związku Sodalitacji Mariańskiej Uczennic Szkół Średnich.

Po zakończeniu okupacji ks. Stroba w 1946 r. studia teologiczne i stopień magistra teologii zdobyty w Widnawie nostryfikował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego⁴⁰. Od września 1948 r. kuria diecezjalna powierzyła ks. J. Strobie naukę religii w Państwowej Szkole Ogólnokształcącej Żeńskiej Stopnia Podstawowego i Licealnego nr 2 w Katowicach. Jednak już z dniem 31 grudnia 1948 r. kurator Okręgu Szkolnego Śląskiego Jerzy Berek, zgodnie z postanowieniem umowy do Rozporządzenia Ministra Oświaty z dnia 24 października 1947 r. w sprawie wynagradzania pracowników kontraktowych w szkołach, zakładach i kursach podległych Ministerstwu Oświaty, rozwiązał z nim stosunek umowy o pracę⁴¹.

³⁶ AAKat. AP GS, Kirchner, Bescheinigung, 21 VI 1943.

³⁷ AAKat. AP GS, LW XIII 17/44; LW XVI 374/45; por. J. Dziwoki, *Arcybiskup Jerzy Stroba (1919–1999)*..., s. 165–170.

³⁸ AAKat. AP GS, Adamski do Stroby 7 I 1946, GS 64-14/46.

³⁹ AAKat. AP GS, Wikariusz Generalny. Dekret z 9 IX 1946, nr LK III 1144/46.

⁴⁰ AAKat. AP GS, Odpis dyplomu magistra teologii L. 116/46, podpisał rektor Walter, dziekan ks. prof. J. Krzemieniecki, 29 XI 1946.

⁴¹ AAKat. AP GS, Kurator Okręgu Szkolnego Śląskiego w Katowicach Jerzy Berek, 10 XI 1948. Ldz. GS 64-26/48.

4. Ks. Jerzy Stroba – dogmatyk

W 1948 r. ks. J. Stroba rozpoczął pracę nad tezą doktorską. Na promotora swej pracy wybrał profesora dogmatyki, ks. Ignacego Różyckiego. Promotor szybko poznał się na walorach intelektualnych swego doktoranta i odręcznym listem zwrócił się do bp. Adamskiego z prośbą, by Stroba, kontynuując pracę katechety, został jego asystentem przy katedrze dogmatyki⁴². Bp Adamski odpowiedział, że docenia w pełni walory intelektualne ks. Stroby, ale potrzeby duszpasterskie w diecezji katowickiej są tak wielkie, że nie może udzielić zgody na jego zatrudnienie⁴³.

Ks. Jerzy Stroba zaczął publikować w „Gościu Niedzielnym” już w 1947 r., jak wynika z zestawienia dokonanego przez ks. Feliksa Lenorta. Wtedy też opublikował najwięcej krótkich artykułów komentujących fragmenty Ewangelii⁴⁴. Aktywność na tym polu zwróciła uwagę bp. Adamskiego na młodego księdza. 22 sierpnia 1950 r. bp Bieniek podpisał dekret mianujący Strobę członkiem redakcji „Gościa Niedzielnego”⁴⁵. W dekreście bp Bieniek zwrócił uwagę, że redakcja „Gościa” odtąd będzie miała charakter bardziej kolegialny; redaktor naczelny ks. Klemens Kosyrzyk, który został mianowany administratorem w Wełnowcu, nie był w stanie sprostać wszystkim obowiązkom redakcyjnym, dlatego poszukano pomocy w osobie ks. Stroby. Biskup Adamski, a może jego koadiutor bp Herbert Bednorz, uznał, że „Gość Niedzielny” powinien zmienić swój profil i dlatego, chociaż formalnie nadal naczelnym redakcji pozostał ks. Kosyrzyk, to jednak praktycznie funkcję przewodniczącego komitetu redakcyjnego przejął ks. Józef Gawor. Skierowanie ks. Kosyrzyka na parafię w Wełnowcu było pierwszym sygnałem nadchodzących zmian. Ks. Strobie powierzono kontakty z władzami i cenzurą⁴⁶. W kontaktach z cenzurą starał się racjonalnymi argumentami przekonywać do wyrażenia zgody na publikację kwestionowanych artykułów⁴⁷. Objęcie funkcji redaktora przez ks. Strobę nie przełożyło się na zwiększenie liczby artykułów, niewykluczone jednak, że wiele niepodpisanych tzw. wstępniaków mogło pisać kolegium, a więc również ks. Stroba.

12 września 1951 r. dostał nominację na rektora kościoła Najświętszego Serca Jezusowego przy klasztorze Wizytek w Siemianowicach Śląskich oraz na ich kapelana. Do jego zadań (oprócz obowiązków rektorskich, w redakcji i w *Ars Catholica*) należało wówczas zorganizowanie kościelnej nauki religii dla młodzieży szkół średnich na terenie Siemianowic Śląskich.

⁴² AAKat. AP GS, Różycki do Adamskiego, 26 XII 1948.

⁴³ AAKat. AP GS, Adamski do Różyckiego, sygn. 64 21.

⁴⁴ F. Lenort, *Bibliografia prac drukowanych abp. Jerzego Stroby*, w: *W posłudze zbawienia. 25 lat misji biskupiej abp. Jerzego Stroby metropolity poznańskiego*, Poznań 1983, s. 43-45. Por. J. Mandziuk, E. Nawrot, *Stroba Jerzy* [biogram, bibliografia podmiotowa i przedmiotowa], *Słownik Polskich Teologów Katolickich 1994–2003*, t. 9, AZ, Warszawa 2006, s. 632-641.

⁴⁵ AAKat. AP GS, Bieniek do Gawora, Kosyrzyka i Stroby 22 VIII 1950. GS 64-34/50.

⁴⁶ A. Grajewski, *Twój Gość – 85 lat „Gościa Niedzielnego”*, Katowice 2008, s. 51, 56.

⁴⁷ Tamże, s. 66-67.

W 1952 r. w kurii powołano Diecezjalną Radę ds. Liturgicznych, której przewodniczącym został bp H. Bednorz, a wśród 9 jej członków był także ks. J. Stroba. Zadaniem tego organu doradczego była troska o sprawy liturgiczne w diecezji.

28 lipca 1952 r. Stroba poinformował kurię, że uzyskał doktorat z dogmatyki na podstawie pracy pt. *Zagadnienie nieskończoności w teologii św. Bonawentury*⁴⁸. Za zgodą bpa S. Adamskiego od października 1952 r. ks. J. Stroba został wykładowcą dogmatyki w Seminarium Ojców Franciszkanów w Panewnikach⁴⁹.

5. Rektor Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie

W 1952 r. doszło do raptownej zmiany sytuacji. W listopadzie 1952 r. petycja o utrzymanie nauki religii w szkole, podpisana przez kilkadziesiąt tysięcy rodziców, doprowadziła do politycznego przesilenia. Biskupi katowicki zostali wygnani z diecezji, rządy z nadania organów bezpieczeństwa objął ks. Filip Bednorz. Naczelnym redaktorem „Gościa Niedzielnego” został mianowany ks. Emanuel Krzoska⁵⁰, ks. Jerzy Stroba pozostał w redakcji i objął funkcję sekretarza w Komitecie Nadzorczym w „Gościu”, którego zadaniem była troska o zachowanie religijnego charakteru pisma⁵¹. Rozpoczęła się karuzela na stanowiskach. Po Krzosce przez jakiś czas „Gościa” redagował Zbyszko Bednorz⁵², po nim ks. Józef Stec⁵³, następnie ks. Julian Humeński⁵⁴, ostatecznie od lipca 1953 „Gościa” zaczął redagować ks. Franciszek Wilczek⁵⁵.

Pod naciskiem władz komunistycznych krakowskich i katowickich wikariusz kapitulny ks. Jan Piskorz⁵⁶ dokonał zmiany rektora i wychowawców Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Pełniący dotychczas te obowiązki duchowni ze zgromadzenia księży misjonarzy zostali wyznaczeni na wychowawców seminarijnych przez Stolicę Apostolską jeszcze w 1935 r., więc ona – zgodnie z prawem

⁴⁸ AAKat. AP GS, Stroba do kurii 28 VII 1952, GS 64-41.

⁴⁹ AAKat. AP GS, Bieniek do gwardiana Innocentego Glenska i Stroby (kopia) 7 X 19512, GS 64-42/52.

⁵⁰ Emanuel Krzoska (1881–1963), działacz plebiscytowy, kapelan WP w czasie II wojny światowej, aktywny członek ruchu „księży patriotów” – SBDK, s. 185-186.

⁵¹ A. Grajewski, *Twój Gość...*, s. 82.

⁵² Zbyszko Bednorz (1913–2010), pisarz, działacz kulturalny na Śląsku Opolskim – <http://opolskie.regiopedia.pl/wiki/zbyszko-bednorz> [dostęp: 10 I 2016].

⁵³ Józef Stec (1912–1979), proboszcz parafii św. Józefa w Zabrzegu, aktywny członek ruchu księży patriotów – SBDK, s. 377.

⁵⁴ Julian Humeński (1911–1994), jezuita, proboszcz garnizonu Rzeszów w l. 1954–60; generalny dziekan WP od 1969 r. – *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, pod. L. Grzebienia, Kraków 2004, s. 224.

⁵⁵ Franciszek Wilczek (1918–?), karmelita, proboszcz parafii wojskowej w Katowicach w l. 1952–1969, redaktor naczelny „Gościa Niedzielnego” od 1953 r. – B.J. Wanat, *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605-1975*, Kraków 1979, s. 125.

⁵⁶ Jan Piskorz (1901–1964), wikariusz kapitulny diecezji katowickiej w latach 1954–1956, aktywny członek Komisji Intelktualistów i Działaczy Katolickich przy Polskim Komitecie Obrońców Pokoju – SBDK, s. 309.

kanonicznym – powinna wyrazić zgodę na wprowadzenie zmian. Władz państwowych – jak twierdził ks. J. Piskorz – to nie interesowało i siłą chciały usunąć dotychczasową obsadę personalną seminarium. Wikariusz kapitulny przed podjęciem decyzji o nominacji nowego rektora konsultował się z notariuszem kurii ks. R. Rakiem, któremu polecił kogoś na to stanowisko „wyszukać”. Ks. R. Rak przedstawił ten problem biskupom przebywającym wtedy na wygnaniu. Bp S. Adamski i bp koadiutor H. Bednorz zdecydowali, że stanowisko rektora powinien objąć ks. Jerzy Stroba⁵⁷. W kolejnej rozmowie z wikariuszem kapitulnym ks. R. Rak zaproponował kandydaturę Stroby. Ks. Piskorz przedstawił ks. Strobę do zaopiniowania Wydziałowi do Spraw Wyznań i przełożonym w PAX-ie. Po uzyskaniu ich akceptacji mianował 28 grudnia 1954 r. ks. J. Strobę rektorem Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Później bp S. Adamski przekazał potwierdzenie swojej zgody pisemnie, a biskupi H. Bednorz i J. Bieniek osobiście wyrazili zgodę na tę nominację⁵⁸.

6. Biskup sufragan archidiecezji gnieźnieńskiej

Po powrocie biskupów z wygnania, co nastąpiło w październiku 1956 r., ks. Stroba utrzymał się na stanowisku rektora seminarium duchowego. Jednak nie na długo. Wśród żyjących jeszcze świadków historii panuje przekonanie, że ks. Stroba należał do grupy koleżeńskej z ks. Gaworem na czele. Ta grupa często krytycznie oceniała niektóre decyzje świeżo upieczonego biskupa koadiutora Herberta Bednorza. Niewykluczone, że głośno wyrażone różnice zdań mogły wpłynąć na raptowną zmianę w życiu ks. Stroby. Otóż 23 sierpnia 1958 r. ks. J. Stroba w jednozdaniowym piśmie skierowanym do kurii (a więc nie do biskupa) zwrócił się z prośbą o powierzenie mu parafii św. Józefa w Katowicach-Załężu⁵⁹. Biskup Bednorz bardzo szybko załatwił formalności związane z akceptacją tej kandydatury przez Prezydium WRN w Katowicach, gdyż już 15 września ks. Stroba otrzymał podziękowanie za „dotychczasowe prace na stanowisku rektora Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie”⁶⁰. Pismo wyszło z kurii 23 września 1958 r., a [7] października 1958 r.⁶¹ kard. Wyszyński napisał do bp. Adamskiego i bp. W. Pluty list z powiadomieniem o nominacji ks. Stroby na biskupa sufragana archidiecezji gnieźnieńskiej z poleceniem objęcia stanowiska w ordynariacie gorzowskim – do pomocy bp. Wilhelmowi Plucie⁶². Data konsekracji

⁵⁷ H. Olszar, *Rektorzy Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w latach 1924–2004*, w: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, red. J. Kupny, Katowice 2004, s. 111–120.

⁵⁸ J. Dziwoki, *Arcybiskup Jerzy Stroba (1919–1999)*..., s. 165–170.

⁵⁹ AAKat. AP GS, Stroba do kurii 23 VIII 1958, GS 64–56; Bednorz do Prezydium WRN w Katowicach 1 IX 1958, GS 64–57.

⁶⁰ AAKat. AP GS, Adamski do Stroby 15 IX 1958, GS 64–58/58.

⁶¹ Por. Stefan Wyszyński, *Pro memoria*, tom V:1958, s. 296. Kard. Wyszyński odnotowuje wysłanie list do Pluty i Stroby w dniu 8 X 1958.

⁶² P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*, Warszawa 2000, s. 422.

ustalono na 16 listopada 1958 r.⁶³ Jest rzeczą zastanawiającą, że pismo zostało skierowane wyłącznie do bp. Adamskiego. Z formalnego punktu widzenia nie byłoby w tym nic dziwnego; mimo wieku i postępującej choroby bp Adamski pozostawał nadal na urzędzie, chociaż faktycznie po powrocie do diecezji z wygnania w 1956 r. oddał ster rządów swemu koadiutorowi – bp. Herbertowi Bednorzowi. Ale czy nie należało powiadomić także biskupa koadiutora? Odpowiedź na to pytanie mogłaby wskazywać możliwość konfliktu między prymasem Polski a bp. Herbertem Bednorzem⁶⁴.

Kard. Wyszyński w *Pro memoria* pod datą 24 lipca pisze: „Na obiedzie ks. Filipiak, który przyjechał z Rzymu. [...] Przywiózł nominacje nowych sufraganów: dla Krakowa ks. Wojtyłę, dla Tarnowa ks. Blecharczyka, dla Gorzowa ks. W.[ilhelma] Plutę i jego pomocnika – ks. Strobę z Katowic. Wszystkie nominacje idą po linii wniosków”⁶⁵. Czyich wniosków? Z kontekstu wynika, że wnioski do Rzymu kierował prymas kard. Wyszyński. Z chronologii wydarzeń wynika także, że biskup koadiutor H. Bednorz, zwierzchnik ks. Jerzego Stroby w porządku kościelnym, chyba nie wiedział o toczącym się procesie wyłaniania kandydata do biskupstwa. Z drugiej jednak strony w Kościele panuje tradycja cyklicznego przedstawiania Stolicy Apostolskiej duchownych, których należałoby brać pod uwagę przy nominacjach biskupich. A to by wskazywało na to, że bp Bednorz, koadiutor bp. Adamskiego z prawem następstwa, mógł coś wiedzieć lub przynajmniej domyślać się na temat przyszłych losów swojego podwładnego. Bardziej prawdopodobna jest jednak hipoteza, że biskupem wskazującym kandydaturę Stroby był urzędujący nadal formalnie bp Stanisław Adamski⁶⁶, a wniosek do Stolicy Apostolskiej z prośbą o nominację skierował kard. Stefan Wyszyński.

Bibliografia:

Źródła rękopiśmienne:

Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach

Akta Personalne – Ks. Jerzy (Georg) Stroba – 48/1075 lb.

Akta Personalne – Ks. Wiktor Otręba – 48/606, nlb.

Akta Rzeczowe – Teolodzy, t. 5 (1940–1943) – 47/1739, nlb.

Józef Gawlina, *Dziennik (1959–1964)*, nlb.

Źródła drukowane:

S. Wyszyński, *Pro memoria*, t. V: 1958, Warszawa 2018.

J. Gawlina, *Cum Deo. Dziennik 1959-1964*, opr. J. Myszor, Katowice 2022.

⁶³ AAKat. AP GS, Wyszyński do Adamskiego 7 X 1958, GS 64-60.

⁶⁴ Por. A. Dziurok, J. Myszor, *Prymas Wyszyński a Górny Śląsk – kontakty, wizyty, wystąpienia*, Katowice–Warszawa 2020, s. 97 i nn.

⁶⁵ Stefan Wyszyński, *Pro memoria*, t. V: 1958, Warszawa 2018, s. 215.

⁶⁶ Stanisław Adamski, biskup katowicki w latach 1930–1967. Po paraliżu, którego doznał w 1947 r., z wolna oddawał ster rządów biskupowi koadiutorowi z prawem następstwa – Herbertowi Bednorzowi – SBDK, s. 3-6.

Literatura wykorzystana:

- Czaczkowska E., *Kardynał Wyszyński. Biografia*, Kraków 2013.
- Dziurok A., Myszor J., *Prymas Wyszyński a Górny Śląsk – kontakty, wizyty, wystąpienia*, Katowice–Warszawa 2020.
- Dziwoki J., *Arcybiskup Jerzy Stroba (1919-1999)*, Rocznik Świętochłowski 2000, t. 3, s. 165-175.
- Grajewski A., *Twój Gość – 85 lat „Gościa Niedzielnego”*, Katowice 2008.
- Grajewski A., *Wygnanie*, Katowice 2002.
- Lenort F., *Bibliografia prac drukowanych abp. Jerzego Strobry*, w: *W posłudze zbawienia. 25 lat misji biskupiej abp. Jerzego Strobry metropolity poznańskiego*, red. S. Napierała i in., Poznań 1983.
- Mandziuk J., Nawrot K., *Stroba Jerzy*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 9 (A-Z), red. J. Mandziuk, Warszawa 2006, s. 632-641.
- Myszor J., *Die Beziehungen zwischen Kardinal Bertram und dem Kattowitzer Bischof Adamski während des Zweiten Weltkrieges 1939–1941*, Archiv für schlesische Kirchengeschichte Bd 54: 1966, s. 177-196.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*, Warszawa 2000.
- Olszar H., *Rektorzy Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w latach 1924-2004*, w: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, red. J. Kupny, Katowice 2004, s. 111-120.
- Olszar H., *Rozwój sieci parafialnej na terytorium Świętochłowic*, Rocznik Świętochłowski, t. 2, red. J. Myszor, Świętochłowice 2000, s. 7-29.
- Piekarzanie. Leksykon mieszkańców Piekar Śląskich*, red. H. Gawlik, J. Grajewska-Wróbel, L. Wostal, Z. Bogacki, Piekary Śląskie 2010.
- Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, red. J. Myszor, Katowice 2009.
- Szymik J., *Dawne Seminarium Duchowne w Widnawie*, w: *Kalendarz Śląski 1997*, Czeski Cieszyn 1996, s. 138-140.
- Wanat B.J., *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605-1975*, Kraków 1979.
- Wejman G., *Organizowanie struktur kościelnych na Pomorzu Zachodnim i ziemi lubuskiej w latach 1945-1972*, w: *Polityka władz państwowych wobec Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim i ziemi lubuskiej w latach 1945-1989*, red. T. Ceynowa, P. Knap, Szczecin 2010, s. 37-50.
- Żaryn J., *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997.
- Żurek J., *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949-1956*, Warszawa–Katowice 2009.

Słowa kluczowe: biskup, Jerzy Stroba, biografie duchowieństwa
Keywords: bishop, Jerzy Stroba, biographies of the clergy